

**КИЗИМ М.О., ЯРОШЕНКО І. В., МАТЮШЕНКО І. Ю.,
КОЗИРЭВА О.В., ОМАРОВ Ш.А., МАХАНЬОВА Ю. В.**

**Можливості і загрози від членства в СОТ для України у зовнішній
торгівлі сільськогосподарськими товарами з країнами ЄС і митного
союзу ЄВРАЗЕС**

В статті розглядається проблема наслідків для України від її членства в СОТ у зовнішній торгівлі товарами сільського господарства з країнами ЄС і митного союзу ЄВРАЗЕС. Визначено загальні прояви асиметрії у зобов'язаннях щодо відкриття ринків між «старими» і «новими» членами СОТ. Проаналізовано значення сільськогосподарської галузі для вітчизняної економіки. Визначено можливості та загрози від членства в СОТ для країни та його вплив на виробництво агропромислової продукції, динаміку та структуру виробництва, а також експорт та імпорт агропромислової продукції. Визначено, що українська продукція галузі не відповідає світовим стандартам якості та таким чином має невисоку конкурентоздатність на світовому ринку. Доведено, що у стратегічній перспективі аграрний сектор слід формувати як цілісну систему, що органічно поєднує представлених сьогодні різних за формами організацій та розмірами груп виробників сільськогосподарської продукції. Запропоновано заходи державної підтримки вітчизняної галузі сільського господарства, що забезпечуватимуть її конкурентоспроможність.

The paper addresses the problem of consequences for Ukraine's membership in the WTO in the foreign trade of agriculture with the EU Customs Union and EurAsEC. The general manifestations of asymmetry in the commitment to opening markets between "old" and "new" members of the WTO. Analyzed the importance of the agricultural sector to the national economy. Determined the opportunities and threats of WTO membership for the country and its impact on the production of agricultural produce, dynamics and structure of production and the export and import of agricultural produce. Determined that the Ukrainian products industry does not meet international quality standards and thus has low competitiveness in the global market. It is proved that the strategic perspective the agricultural sector

should be formed as an integrated system that combines presented today different types of organizations and group size agricultural producers. The measures of state support for domestic agriculture that will ensure its competitiveness.

Вступ. України у травні 2008 р. до Світовій організації торгівлі (СОТ) значно вплинув на розвиток базових експортних галузей країни і, перш за все, на кон'юнктуру ринку агропродовольчих товарів. Проблемою зміни структури зовнішньої торгівлі України сільськогосподарською продукцією і відповідного впливу на її виробництво займалися відомі українські вчені і фахівці, зокрема: В. Геєць, В. Точилін, В. Сіденко, І. Кліменко, О. Федірко, І. Ус, Т. О. Осташко, Л. Волощенко, І. Кобута, О. Бородіна, І. Покопа, Є. Гоцуєнко, Н. Гоцуєнко, І. Дашковська, В. П'ятницький, І. Бураковський, В. Мовчан, Д. Ляпін, А. Гончарук, Н. Ничай та багато інших [1–18]. В той же час, в умовах пошуку оптимального шляху інтеграції України у світогосподарський комплекс вказана проблема потребує постійної уваги і визначення сучасних тенденцій, що склалися протягом п'яти років членства України в СОТ і поглиблення співпраці з країнами Європейського союзу (ЄС) і Митного союзу ЄврАзЕС (МС).

Саме для агропродовольчої продукції українського виробництва найбільш яскраво виявляється асиметрія у зобов'язаннях щодо відкриття ринків між «старими» і «новими» членами СОТ, яка передбачає більш жорсткі і такі, що перевищують встановлені загальні, вимоги. Отже метою даної статті є подання результатів дослідження щодо можливостей і загроз для України від її членства у СОТ у зовнішній торгівлі товарами сільського господарства з країнами ЄС і митного союзу ЄВРАЗЕС.

Результати. Вищевказана асиметрія виявляється, перш за все [19–20]:

у значно більш низьких ставках імпорتنих мит на більшість товарів, ніж ті, що діють в країнах-засновниках і більшості країн-членів СОТ. Так, на кінець 2012 р. середньоарифметична ставка кінцевого зв'язаного рівня по всіх тарифах складає 6,28% проти 10,47% до вступу у СОТ, у тому числі по сільськогосподарських товарах – 11,16% проти 13,84% до вступу у СОТ. При цьому, після закінчення перехідного періоду у 2013 р. середньозважена ставка

митного тарифу для сільськогосподарських продуктів – 10,07% (проти 18,19%) [8–9];

у встановлення менших ставок ввізного мита, ніж відповідні рівні, що визначені додатком 1 до Протоколу про вступ України до СОТ, в тому числі на живі тварини, м'ясо, рибу та молоко; овочі, каву, чай, зернові, борошно [5];

у введення ще до офіційного приєднання до СОТ (наприкінці 2003 р.) нульових ставок ввізних мит на 10% тарифних ліній сільськогосподарської продукції (які складають основну частку імпорту), з метою прискорення переговорного процесу Україна;

в обкладенні неадвалерними формами мита (тобто диференційованими в рамках однієї товарної позиції) такої частки імпорту сільськогосподарських товарів, яка в десятки разів нижча порівняно з її стратегічними партнерами по торгівлі. Наприклад, в ЄС в рамках однієї товарної агропродовольчої позиції (чотири знаки ТНЗЕД) структура митного тарифу ЄС може бути досить диференційованою з явними ознаками ескалації за рівнем переробки продукції. В країнах Митного союзу ця частка складає в середньому 25%, що в 10 разів вище за показник в Україні, а в ЄС і США цей показник іще вищий. Відповідно з даними щодо зобов'язань із зв'язування, частка підпозицій агропродовольчих товарних груп, щодо імпорту яких застосовується неадвалерна форма мита, становить в Україні 1% [5];

у невикористанні значної ескалації митного тарифу відповідно до рівня переробки і незастосування пікових ставок на окремі товарні позиції, орієнтовані на фактичну заборону їхнього імпорту [4]. Тобто ступінь однорідності структури митного тарифу за агропродовольчими групами товарів в Україні є набагато більш однорідною порівняно з країнами ЄС і Митного союзу;

у скасуванні і забороні впроваджувати в подальшому кількісні обмеження на імпорт. Так, Україна взяла зобов'язання застосовувати імпорتنу тарифну квоту лише на один сільськогосподарський товар (!) – цукор-сирець з тростини (кінцевий обсяг квоти зафіксовано на рівні 267 800 тон). При імпорті всіх інших сільськогосподарських товарів мають застосовуватися адвалерні ставки імпортного мита (за винятком підакцизних товарів) без кількісних обмежень обсягу імпорту [4–5];

у застосуванні компенсаційних заходів по відношенню до імпортованих товарів, що користуються пільгами від нелегітимних субсидій, з боку розвинених країн, які є сьогодні основними постачальниками базових агропромислових товарів у світі і основними імпортерами для України;

у невикористанні спеціальних захисних заходів СОТ, передбачених Угодою про сільське господарство, що створює несиметричні умови торгівлі сільськогосподарськими товарами з розвиненими країнами, котрі активно їх використовують (наприклад, ЄС) [4, 6, 7]. Крім того, вузьким місцем, що стримує ефективне використання надзвичайних заходів захисту аграрного і продовольчого ринків в Україні є брак відповідних кадрів, інституцій, досвіду та недостатня організація виробників;

у забороні Україні, як новому члену СОТ, застосовувати цілу низку заходів державної підтримки внутрішнього виробника (при тому, що такі заходи широко використовуються країнами-засновниками СОТ для підтримки своїх товаровиробників). Зокрема, Україна зобов'язалась [6–7]:

відмінити обмеження на експорт зерна (як наслідок, автоматичним результатом вступу України в СОТ стало скасування квот на прокат, які раніше обмежували український експорт в ЄС);

не застосовуватиме обов'язкових мінімальних експортних цін та знизити свої експортні митні тарифи на насіння олійних культур, живу худобу, шкури тварин. В той же час, експортне мито як інструмент тарифного регулювання може використовуватися Україною й в подальшому;

не використовувати експортні субсидії у сільському господарстві. (промислові субсидії можуть надаватися відповідно до правил та вимог Угоди про субсидії і компенсаційні заходи);

не забороняти використання антибіотиків і гормонів для підвищення темпів росту живої худоби в Україні і дозволити імпорт м'яса та м'ясних продуктів, вироблених з використанням гормонів росту;

у неможливості реалізації фінансово потужних програм підтримки виробництва та експорту, зокрема агропродовольчих товарів України і розвинених країн світу (наприклад ЄС).

Як наслідок, умови вступу України в СОТ призвели до появи в середині вересня 2012 р. офіційного звернення України до Генеральної Ради СОТ щодо

готовності України розпочати переговори про підвищення зв'язаних за зобов'язаннями СОТ імпорتنих тарифів на 371 товарну лінію (а усіх тарифних ліній в українській товарній номенклатурі приблизно 11 600), з яких 224 позиції – це сільськогосподарські товари [15–18].

Для агропромислової продукції в цілому наслідки вступу України до СОТ можна охарактеризувати наступним чином.

В табл. 1 наведено дані, які віддзеркалюють масштабність і значущість виробництва і зовнішньої торгівлі продукції агропромислового комплексу для економіки України. Агропромислова продукція одна із провідних галузей економіки України, питома вага в ВВП у 2012 р. склала 15,7 %. При цьому в експорті товарів з країни агропромислова продукція має дуже значну питому вагу – 26,0 % (табл. 1). Після вступу до СОТ в 2012 р. у порівнянні з 2007 р. всі показники, які характеризують масштабність і значущість галузі агропромислової продукції для економіки України, суттєво збільшились.

Таблиця 1

Масштабність і значущість виробництва і зовнішньої торгівлі продукції агропромислового комплексу для економіки України у 2005–2012 рр.

Показник	Од. вим.	Рік			
		2005	2007	2009	2012
Питома вага продукції сільського господарства у ВВП	%	9,2	6,6	7,2	7,9
Питома вага продукції виробництва харчової промисловості у ВВП	%	7,8	7,5	9,7	7,8 *
Питома вага агропромислової продукції у ВВП	%	17	14,1	17,0	15,7
Частка експорту агропромислової продукції в експорті товарів з країни	%	12,6	12,7	24,0	26,0
Частка імпорту агропромислової продукції в імпорті товарів у країну	%	7,4	6,8	10,9	8,9
Питома вага працюючих у сільському господарству у чисельності працюючих в економіці	%	19,4	16,7	15,6	17,2

* дані за 2011 рік

Складено за [21, 22].

У табл. 2 представлено порівняння даних, які характеризують конкурентоспроможність та спрямованість збуту агропромислової продукції України в 2007 р. і 2012 р.

Таблиця 2

Показник	Од. вим.	Рік	
		2007	2012
Експорт агропромислової продукції	млн. грн.	31 551,0	142 866,0

Продовження таблиці 2

Імпорт агропромислової продукції	млн. грн.	20 760,6	60 082,1
Обсяг реалізації агропромислової продукції	млн. грн.	282 089,6	477 714,7
Відношення експорту агропромислової продукції до обсягу реалізації	%	11,2	29,9
Відношення імпорту до ємності внутрішнього ринку виробництва молочної продукції	%	1,6	5,4
Ємність внутрішнього ринку агропромислової продукції	млн. грн.	271 299,2	394 930,8
Курс долара до грн.(офіційний)	грн.	5,05	7,99

Складено за [21, 22].

Після вступу до СОТ в 2012 р. у порівнянні з 2007 р. спостерігалось збільшення імпортової залежності галузі та експортної її спрямованості при зростаючій ємності внутрішнього ринку (табл. 2). Агропромислова продукція є експортоорієнтованою галуззю економіки країни.

У табл. 3 наведено дані, що характеризують основні показники економічної безпеки агропромислового комплексу України в період 2005–2012 рр.

Таблиця 3

Показник	Од. вим.	Порогове значення	Рік			
			2005	2007	2009	2012
Відношення дефіциту (профіциту) торгового балансу агропромислової продукції до загального обсягу зовнішньої торгівлі (сальдо до суми експорту та імпорту)	%	< 5	2,30	1,94	5,38	6,75
Частка імпорту агропромислової продукції у внутрішньому споживанні (ємності ринку)	%	< 30	5,55	7,65	11,95	15,22
Відношення експорту агропромислової продукції до обсягу виробництва агропромислової продукції	%	< 50	8,62	11,18	20,74	29,91
Ступінь зносу основних засобів у:						
Сільському господарстві	%	< 35	52,2	46,2	39,6	34,6

Харчовій промисловості	%	< 35	49,8	45,5	45,6	47,2
Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів:						
Сільське господарство	%	> 6	6,60	12,05	9,09	11,66
Харчова промисловість	%	> 6	15,74	20,74	14,20	12,99

Складено за [21, 22].

Після вступу до СОТ в 2012 р. у порівнянні з 2007 р. в агропромисловому комплексі (табл. 3):

1) не спостерігається порушення порогових значень економічної безпеки за наступними напрямками:

- імпортої залежності внутрішнього ринку агропромислової продукції;
- експортної залежності від кон'юнктури зовнішніх ринків агропромислової продукції;
- ступені зносу основних фондів у сільському господарстві;
- відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів.

2) порушення порогових значень економічної безпеки спостерігається за напрямками:

- профіциту зовнішнього торгового балансу агропромислової продукції;
- ступені зносу основних фондів у харчовій промисловості.

В табл. 4 наведено порівняння основних характеристик виробництва агропромислової продукції в Україні в 2007 р. і 2012 р.

Виробництво агропромислової продукції в Україні в 2007 р. і 2012 р.

Показники	Од.вим.	Рік	
		2007	2012
Агропромислова продукція - всього	млн.грн	282 089,6	477 714,7
Валова продукція сільського господарства - всього	млн.грн	172 129,7	223 254,8
<i>в тому числі</i>			
Рослинництво	млн.грн	105 979,5	149 233,4
Тваринництво	млн.грн	66 150,2	74 021,4
Продукція харчової промисловості	млн.грн	109 959,9	254 459,9
<i>Питома вага у загальному обсязі агропромислової продукції:</i>	%	100,0	100,0
<i>Валової продукції сільського господарства – всього</i>	%	61,0	46,7
<i>в т.ч. Рослинництва</i>	%	37,6	31,2
<i>в т.ч. Тваринництва</i>	%	23,5	15,5
<i>Продукції харчової промисловості</i>		39,0	53,3

Складено за [21, 22].

Експорт та імпорт агропромислової продукції України в 2007 р. і 2012 р.

Показник	Од. виміру	2007 рік			2012 рік			Темп росту 2012./2007 рр.,%	
		Експорт	Імпорт	Сальдо «-» від'ємне , «+» позитив не	Експорт	Імпорт	Сальдо «-» від'ємне , «+» позитив не	Експор рт	Імпорт
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Агропромислов а продукція – всього	млрд. до л. США	6,25	4,11	+2,14	17,88	7,52	+10,36	286,2	182,9
	млн.тон н	12,56	3,83	+8,73	42,15	3,75	+38,40	335,6	98,1
<i>в тому числі:</i>									
Живі тварини та продукти тваринного походження	млрд. до л. США	0,75	0,77	-0,024	0,96	1,72	-0,76	128,7	222,8
	млн.тон н	0,24	0,69	-0,45	0,32	0,84	-0,55	131,3	124,7
<i>Питома вага в загальному обсязі,%</i>	<i>млрд. до л. США</i>	<i>12,0</i>	<i>18,8</i>		<i>5,4</i>	<i>22,9</i>			
	<i>млн.тон н</i>	<i>1,9</i>	<i>18,1</i>		<i>0,8</i>	<i>23,0</i>			
Продукти рослинного походження	млрд. до л. США	1,73	0,86	+0,87	9,21	2,43	+6,78	533,7	282,3
	млн.тон н	6,34	1,51	+4,83	31,08	1,44	+29,65	490,6	95,4
<i>Питома вага в загальному обсязі,%</i>	<i>млрд. до л. США</i>	<i>27,6</i>	<i>20,9</i>		<i>51,5</i>	<i>32,3</i>			
	<i>млн.тон н</i>	<i>50,4</i>	<i>39,4</i>		<i>73,7</i>	<i>38,3</i>			
Жири та олії тваринного або рослинного походження	млрд. до л. США	1,72	0,39	+1,33	4,21	0,41	+3,81	245,1	104,7
	млн.тон н	2,16	0,45	+1,71	3,81	0,32	+3,50	176,8	69,9
<i>Питома вага в загальному обсязі,%</i>	<i>млрд. до л. США</i>	<i>27,</i>	<i>9,4</i>		<i>23,6</i>	<i>5,4</i>			
	<i>млн.тон н</i>	<i>17,2</i>	<i>11,8</i>		<i>9,0</i>	<i>8,4</i>			
Готові харчові продукти	млрд. до л. США	2,06	2,09	-0,035	3,49	2,97	+0,53	169,9	141,8
	млн.тон н	3,83	1,17	+2,65	6,94	1,13	+5,80	181,3	96,6

<i>Питома вага в загальному обсязі, %</i>	<i>млрд. дол. США</i>	32,9	50,9		19,	39,4			
	<i>млн.тонн</i>	30,5	30,7		16,5	30,2			
<i>Довідково</i>									
Євросоюз (27 країн)	<i>млрд. дол. США</i>	1,67	1,43	+0,24	4,92	2,97	+1,96	296,0	208,0
	<i>млн.тонн</i>	3,44	0,97	+2,47	14,35	1,28	+13,07	417,3	132,0
<i>Питома вага в загальному обсязі, %</i>	<i>млрд. дол. США</i>	26,6	34,7		27,5	39,5			
	<i>млн.тонн</i>	27,4	25,4		34,1	34,1			
	2			5			8		0
	<i>млрд. дол. США</i>	,98	,68	1,31 +	,77	,80	1,97 +	39,7	18,2
	<i>млн.тонн</i>	,31	,48	1,83 +	,53	,46	2,08 +	09,6	5,1
	<i>млрд. дол. США</i>	1,7	6,5		5,5	0,6			
	<i>млн.тонн</i>	8,4	2,5		,0	2,1			
	<i>млрд. дол. США</i>	,60	,01	0,59 +	0,19	,75	6,4 +	91,7	86,9
	<i>млн.тонн</i>	,81	,38	4,43 +	5,26	,02	23,25 +	71,0	4,8
	<i>млрд. дол. США</i>	1,6	8,8		7,0	9,9			
	<i>млн.тонн</i>	4,2	2,1		9,9	3,7			

Складено за [21, 22].

Після вступу до СОТ (табл. 4) виробництво агропромислової продукції залишається одним з провідних видів діяльності в економіці України. В 2012 р. питома вага валової продукції сільського господарства у загальних обсягах агропромислової продукції склала 46,7 %. Питома вага продукція рослинництва в 2012 р. у загальних обсягах агропромислової продукції склала 31,2 %, тваринництва – 15,5 %. Питома вага продукції харчової промисловості в 2012 р. у загальних обсягах агропромислової продукції склала 53,3 %.

Експорт та імпорт агропромислової продукції України в 2007 р. і 2012 р. представлено в табл. 5.

Дані табл. 5 свідчать, що після вступу до СОТ експорт агропромислової продукції з України збільшився в 2012 р. у порівнянні з 2007 р. в 2,9 рази (+11,63 млрд дол. США) і склав в 2012 р. 17,88 млрд дол. США. В натуральному виразі експорт продукції виріс в 3,4 рази (+29,56 млн. тонн) і склав у 2012 р. 42,15 млн. тонн.

В той же час, імпорт товарів в Україну збільшився в 1,8 рази (+3,41 млрд дол. США) і склав у 2012 р. 7,52 млрд дол. США, що складає 8,9 % від загальної суми імпорту по Україні. В натуральному виразі імпорт продукції зменшився на 1,9 % і склав у 2012 р. 3,75 млн. тонн.

Позитивне сальдо зовнішньоторгового балансу агропромислової продукції України в 2012 році у порівнянні з 2007 роком збільшилось на 8,22 млрд. дол. США і склало +10,36 млрд. дол. США., в тому числі: по продукції рослинного походження на 5,91 млрд. дол. США і склало +6,78 млрд. дол. США; по жирах та оліях тваринного або рослинного походження на 2,48 млрд. дол. США і склало +3,81 млрд. дол. США.

На рис. 1 і рис. 2 представлено структура експорту і імпорту продукції АПК з України в 2007 і 2012 рр. відповідно за основними товарними групами.

Значення середньозваженої експортно-імпортної ціни агропромислової продукції України в 2007 р. і 2012 р. представлена в табл. 6.

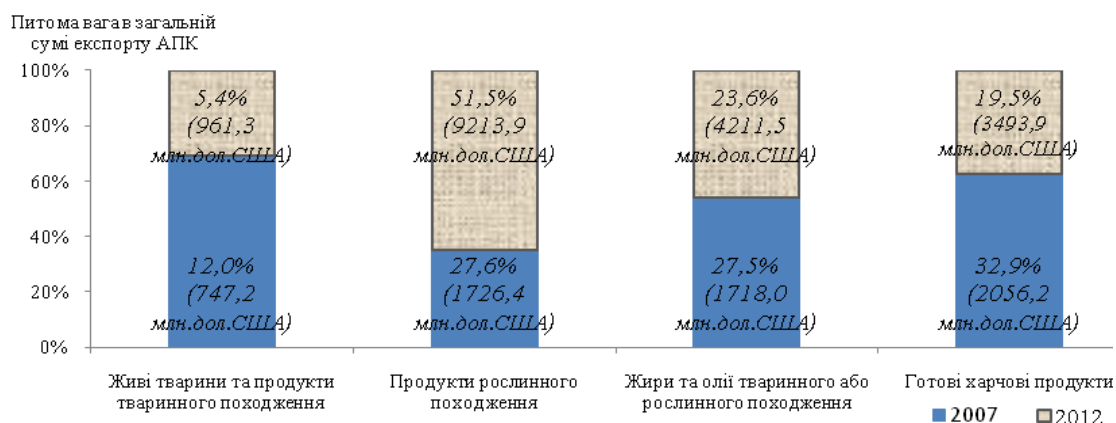

Рис. 1. Структура експорту продукції АПК з України в 2007 і 2012 рр.

Складено за [21, 22].

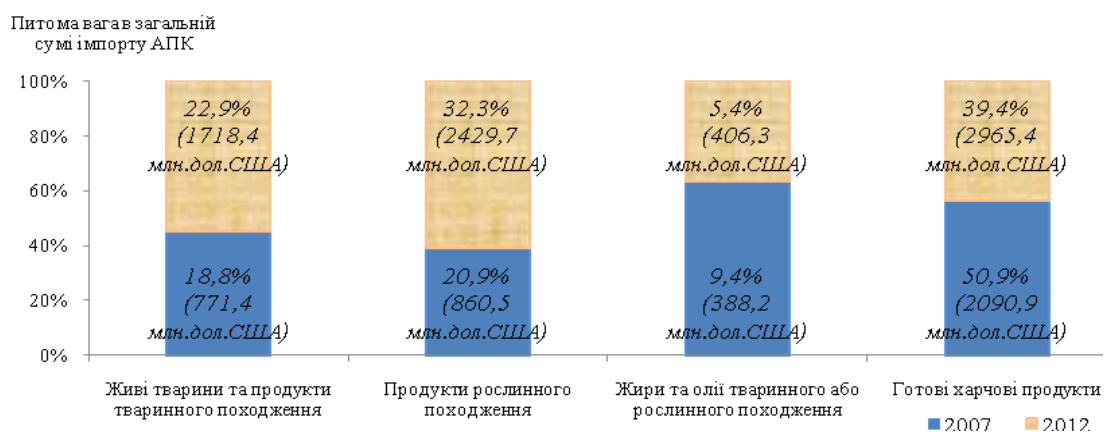

Рис. 2. Структура імпорту продукції АПК в Україну в 2007 і 2012 рр.
Складено за [21, 22].

Таблиця 6

Середньозважена експортно-імпортна ціна агропромислової продукції
України в 2007 р. і 2012 р.

Показник	2007 рік			2012 рік			Темп росту 2012 р./2007 р., %	
	Експорт дол. США за 1 тонну	Імпорт дол. США за 1 тонну	Коефіцієнт дискримінації (імпорт / експорт)	Експорт дол. США за 1 тонну	Імпорт дол. США за 1 тонну	Коефіцієнт дискримінації (імпорт / експорт)	Експорт	Імпорт
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Агропромислова продукція - всього	497,4	1074,2	2,16	424,2	2003,8	4,72	85,3	186,5
<i>в тому числі:</i>								
Живі тварини та продукти тваринного походження	3066,9	1112,1	0,36	3005,7	1987,0	0,66	98,0	178,7
Продукти рослинного походження	272,5	570,4	2,09	296,4	1688,7	5,70	108,8	296,0
Жири та олії тваринного або рослинного походження	96,8	60,5	0,62	104,6	288,6	2,76	38,6	49,7
Готові харчові продукти	37,5	781,3	20,82	603,8	615,6	1,02	3,7	46,8
Довідково								
Євросоюз (27)	83,6	470,4	5,63	43,0	316,9	7,37	0,9	57,6

Продовження таблиці 6

Митний союз	58,1	8	413,8	1	65	1,	093,3	1	758,2	1,	61	27,4	24,4	
Інші країни	81,9	3	44,1	8	21	2,	03,2	4	860,5	1	61	4,	05,6	20,4

Складено за [21, 22]

Значне зростання експорту агропромислової продукції з України забезпечено в основну за рахунок *продукції рослинного походження*, експорт якої збільшився в 5,3 рази (+7,49 млрд дол. США) у вартісному виразі і в 4,9 рази (+24,75 млн. тонн) в натуральному виразі. Питома вага продукції рослинного походження у 2012 р. в загальній сумі експорту складає 51,5 % (9,21 млрд дол. США), у загальному натуральному обсягу 73,7 % (експорт в 2012 р. – 31,08 млн. тонн.).

Аналіз динаміки експортно-імпортних операцій агропромислової продукції України за 2007–2012 рр. виявив наступні *тенденції*:

- при значному збільшенні експорту як у вартісному (2,9 рази) так і в натуральному (3,4 рази) виразах, середньозважена ціна експорту 1 тонни продукції зменшилась на 14,7 %;
- при збільшенні імпорту у вартісному (1,8 рази) виразі і зменшенні в натуральному виразі (-1,9%), середньозважена ціна імпорту 1 тонни продукції збільшилась в 1,9 рази;
- при значному збільшенні експорту продукції рослинного походження як у вартісному (5,3 рази) так і в натуральному (4,9 рази) виразах, середньозважена ціна експорту 1 тонни продукції збільшилась лише на 8,8 %;
- при збільшенні імпорту продукції рослинного походження у вартісному (2,8 рази) виразі і зменшенні в натуральному виразі (-4,6%), середньозважена ціна імпорту 1 тонни продукції збільшилась в 3,0 рази.

Таким чином, динаміка експорту агропромислової продукції виявила *збільшення експорту продукції з низькою доданою вартістю тобто сировинну направленість українського експорту*.

На рис. 3 і рис. 4 представлена зовнішня торгівля України продукцією агропромислового комплексу з ЄС, МС, іншими країнами в 2007 р і 2012 р.

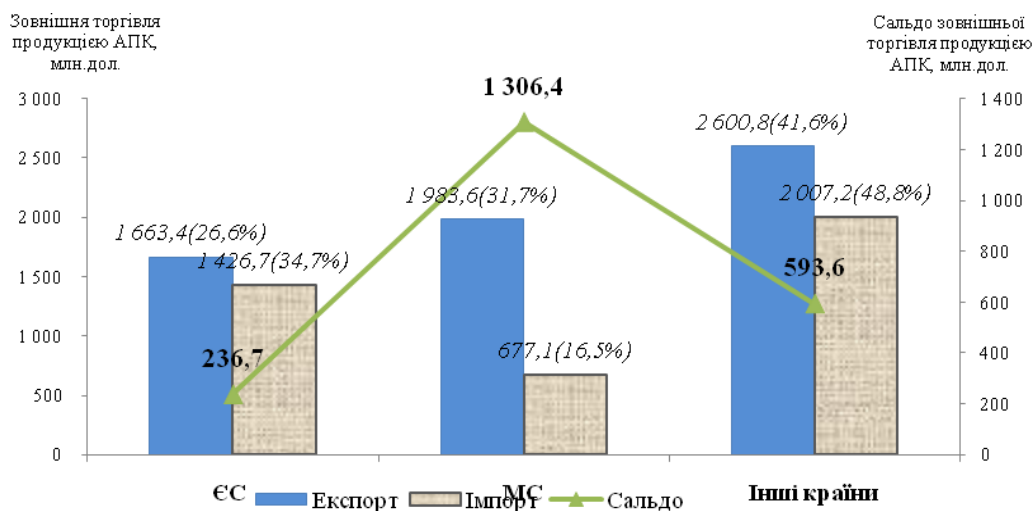

Рис. 3. Зовнішня торгівля України продукцією агропромислового комплексу з ЄС, МС та іншими країнами в 2007 р.

Складено за [21, 22]

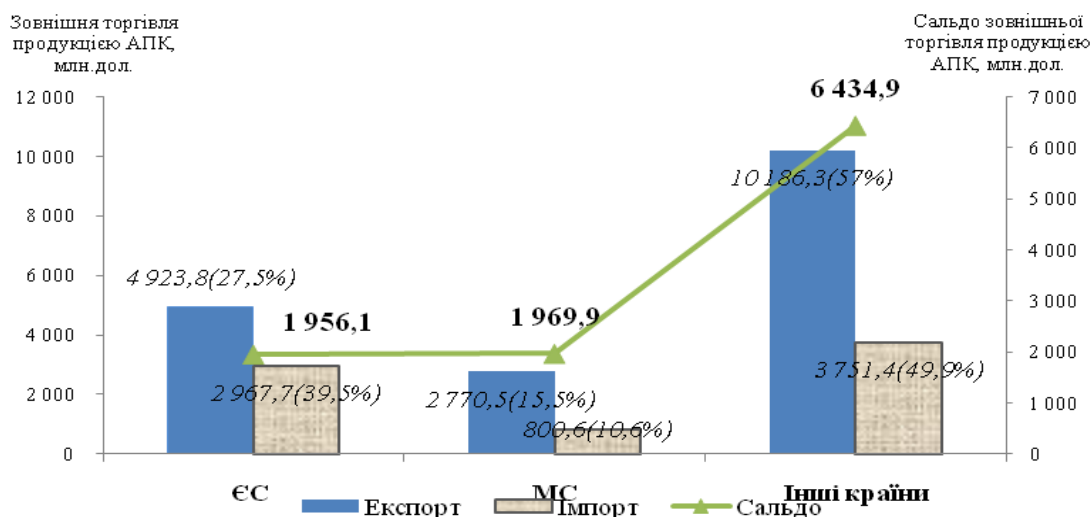

Рис. 4. Зовнішня торгівля України продукцією агропромислового комплексу з ЄС, МС та іншими країнами в 2012 р.

Складено за [21, 22]

В табл. 7 представлено порівняння основних заходів тарифного і нетарифного захисту агропромислової продукції в країнах ЄС, МС і Україні.

Порівняння основних заходів тарифного і нетарифного захисту агропромислової продукції в країнах ЄС, МС і Україні

Агропромислова продукція	ЄС			МС		Україна	
	Тариф	Діюча квота	Квота за умови підписання Угоди про Асоціацію з ЄС	Тариф	Діюча квота	Тариф	Квота
Зернові культури							
Пшениця	95 євро / т	відсутня	950 тис. тонн за рік, збільшення до 1000 тис. тонн за 5 років	5%	відсутня	10%	відсутня
Кукурудза	94 євро / т	квота 500 тис.тонн - 50 євро / т квота 278 тис. тонн - 0	400 тис. тонн за рік, збільшення до 650 тис. тонн за 5 років	5%	відсутня	10%	відсутня
Ячмінь	93 євро / т	відсутня	250 тис. тонн за рік, збільшення до 350 тис. тонн за 5 років	5%	відсутня	5%	відсутня
Овес	89 євро / т	відсутня	4 тис. тонн за рік	5%	відсутня	5%	відсутня
БКП	від 97 до 512 євро / т	відсутня	6 тис. тонн за рік, збільшення до 7,5 тис. тонн за 5 років	від 10% до 20%	відсутня	від 15% до 20%	відсутня
Готові продукти із зерна	від 6,4 + 15,1 євро / 100кг до 8,3 + 25,7 євро / 100кг	відсутня	2 тис. тонн за рік	15%	відсутня	від 10% до 20%	відсутня
Насіння соняш-нику та олія соняшникова	6,4%	відсутня		15%, але не менше 0,14 євро за 1 кг	відсутня	експортне мито на насіння соняшнику 10%	відсутня
Молоко та молочні продукти	від 22,7 до 125,4 євро / 100кг	68,5 тис. тонн	11 тис. тонн за рік зі збільшенням до 16 тис. тонн через 5 років	від 15% до 20%	15 тис. тонн	10%, повна 1 євро / 1кг; пільгова 0,5 євро / 1кг	відсутня
М'ясо та м'ясні продукти	12,8% + 176,8 євро / 100кг 53,6 євро / 100кг 26,2 євро / 100кг	49,5 тис. тонн от 13,1 до 26,8 євро / 100кг	89,5 тис. тонн за рік зі збільшенням до 90,25 тис. тонн через 5 років	от 0% до 25%	1932,1 тис. тонн	від 12% до 15%	відсутня

Складено за [4–8]

За рахунок лібералізації доступу українських товарів на світові ринки, *розширилась географічна структура експорту агропромислової продукції з України*. При цьому *розширення ринку збуту товарів відбулось за рахунок країн, які не входять до складу ЄС та МС*, питома вага яких у структурі експорту збільшилась на 15,4 % і складає 57,0 % від загальної суми експорту агропромислової продукції.

В 2012 р. у порівнянні з 2007 р., за рахунок відкритості внутрішніх ринків України, *в 2,1 рази збільшилася сума імпорту агропромислової продукції в Україну з країн Євросоюзу*, при цьому в натуральному виразі імпорт збільшився лише в 1,3 рази, що свідчить про *значну частку продукції з високою доданою вартістю*. Питома вага імпорту (у вартісному виразі) з країн ЄС збільшилась на 4,8 % і склала 39,5%. Імпорт з країн, які не входять до складу ЄС та МС, також збільшилась в 1,9 рази, при цьому у натуральному виразі зменшилась на 15,2 %, що є негативним наслідком відкритості ринку України.

Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі України по агропромисловій продукції *до третіх країн* (у вартісному виразі), які не є членами ЄС і МС, склало 6,43 млрд дол. США і збільшилось проти 2007 р. на 5,84 млрд дол. США.

Негативним фактором зовнішньої торгівлі України по агропромисловій продукції до третіх країн, які не є членами ЄС і МС, є значна сировинна направленість експорту. Так при збільшенні експорту готових харчових продуктів (продукція з високою доданою вартістю) в 1,7 рази або на 1,43 млрд дол. США відбулося зниження питомої ваги такої продукції, яка у 2012 р. склала лише 19,5 % (3,49 млрд дол. США) від загального обсягу продукції АПК, і у порівнянні з 2007 р. знизилась в 1,7 рази (в 2007 р. 32,9 %, 2,06 млрд дол. США). Основними причинами є *невідповідність української продукції світовим стандартам якості та низька конкурентоздатність*.

Після вступу до СОТ внутрішній ринок України став досить відкритим для імпортової агропромислової продукції. В Україні відсутній дієвий тарифний та нетарифний захист внутрішнього ринку у вигляді квотування і високих тарифних ставок окремих видів агропромислової продукції.

Таким чином, *найбільш закритим для агропромислової продукції України є ринок країн Євросоюзу, які проводять жорстку протекціоністську політику підтримки і захисту власних виробників сільськогосподарської продукції за*

рахунок квотування імпорту окремих видів агропромислових товарів та високих тарифних ставок. До того ж країни Митного союзу ЄврАзЕС також проводять політику захисту окремих видів агропромислової продукції, зокрема по молочних та м'ясних продуктах.

Таким чином, можна зробити наступні висновки, що після вступу до СОТ:

1. Виробництво агропромислової продукції залишається *однім з провідних видів діяльності в економіці України*. В 2012 р. у порівнянні з 2007 р. спостерігалось збільшення імпортової залежності галузі та експортної її спрямованості при зростаючій ємності внутрішнього ринку;

2. Асиметрія між Україною та іншими країнами-членами у захисних заходах для агропромислового комплексу призвела в 2012 р. до *змін у структурі виробництва і експорту агропромислової продукції*. Світове лідерство України у виробництві та експорті зернових культур, а також соняшникової олії з вітчизняної сировини поєднуються з низькими показниками конкурентоспроможності м'ясо-молочної продукції;

3. Динаміка експорту агропромислової продукції виявила збільшення експорту продукції з низькою доданою вартістю тобто сировинну направленість українського експорту. За рахунок лібералізації доступу українських товарів на світові ринки, *розширилась географічна структура експорту агропромислової продукції з України*. При цьому *розширення ринку збуту товарів відбулось за рахунок країн, які не входять до складу ЄС та МС*;

4. За рахунок відкритості внутрішніх ринків України в *2,1 рази збільшилася сума імпорту агропромислової продукції в Україну з країн Євросоюзу*, при цьому в натуральному виразі імпорт збільшився лише в 1,3 рази, що свідчить про *значну частку продукції з високою доданою вартістю*;

5. Основними причинами зростання сировинного експорту і одночасного збільшення імпорту продукції з високою доданою вартістю є *невідповідність української продукції світовим стандартам якості та низька конкурентоздатність*. При цьому як ринки ЄС, так і ринки МС залишаються жорстко захищеними для імпорту української агропродовольчої продукції;

6. У стратегічній перспективі *аграрний сектор слід формувати як цілісну систему*, що органічно поєднує представлених наразі різних за формами

організації та розмірами чотирьох груп виробників сільськогосподарської продукції виробників [8–9]. Для цього необхідно:

- ухвалити закон «Про аграрний устрій», в якому чітко визначити критерії, за якими той чи інший суб'єкт господарювання відноситься до однієї з чотирьох груп виробників, з метою запровадження державної політики, диференційованої щодо кожного з них;

- *державна політика щодо агропромислових корпорацій* повинна формуватись наступним чином: діяльність агропромислових корпорацій за типом вертикально інтегрованих структур (агрохолдингів) підлягає такому ж державному регулюванню, як діяльність корпоративних структур в інших секторах економіки, з обов'язковим веденням і оприлюдненням повноцінної консолідованої звітності, у тому числі й у розрізі підприємств, що входять до їх складу. З метою вилучення до бюджету незаконно привласнених агрохолдингами рентних надприбутків запроваджуються механізми упорядкування рентних відносин у сільському господарстві. При цьому *агропромислові корпорації вилучаються з системи пільг і державної підтримки аграрної діяльності;*

- *державна політика щодо корпоративних ферм* винна включати наступне: корпоративні ферми (господарські товариства та корпоративні фермерські господарства), які господарюють самостійно (тобто не є учасниками вертикально інтегрованих структур) та мають в обробітку не більше як 10 тис. га сільськогосподарських угідь, функціонують з використанням діючих засобів державної підтримки та податкових пільг.

- *державна політика щодо сімейних господарств* повинна реформуватись у такому напрямку: сімейним господарствам надається пріоритет у системі державної підтримки за всіма програмами. Основними видами їх оподаткування залишаються фіксований сільськогосподарський податок (для фермерських господарств) і земельний податок (для особистих селянських господарств). Ставки цих податків можуть бути диференційованими залежно від складу та площі сільськогосподарських угідь, продуктової структури виробництва тощо. Водночас у сімейних фермерських і товарних та напівтоварних селянських господарствах вони не повинні істотно відрізнитися.

- *державна політика щодо споживчих (соціальних) господарств* повинна проводитися таким чином, щоб сільськогосподарська діяльність домогосподарств

з метою продовольчого самозабезпечення була сферою впливу державної аграрної політики. Держава інституційно підтримує цю діяльність, створює сприятливі умови для її здійснення і заохочує господарства споживчого типу до виробництва сільськогосподарської продукції як для власного споживання, так і для локального ринку.

Література:

1. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : монографія. В 3 т. [Текст] / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семіноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007.
2. Соціально-економічний стан України : наслідки для народу та держави : національна доповідь [Текст] / за заг. ред. В. М. Гейця. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
3. Суспільство, держава, економіка : феноменологія взаємодії та розвитку [Текст] / В. М. Геєць ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2009. – 864 с.
4. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ : кон'юнктура та інтеграція [Текст] / за ред. проф. В. О. Точиліна ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – 552 с.
5. Сиденко В. Р. Глобализация и экономическое развитие. Т. 1 [Текст] / В. Р. Сиденко. – К. : Фенікс, 2008. – 376 с.
6. Осташко Т. О., Волощенко-Холда Л. Ю. Надзвичайні заходи СОТ для захисту ринків агропродовольчих товарів : монографія [Текст] / Т. О. Остащенко, Л. Ю. Волощенко-Холда ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2011. – 224 с.
7. Кобута І. В. Аграрні аспекти створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС [Текст] / І. В. Кобута. – Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №4. – С.31–38.
8. Бородіна О., Покопа І. Яка модель агросектора потрібна Україні? [Текст] / О. Бородіна, І. Покопа. – Дзеркало тижня. – 18.05.2012. – №18. – С.8.
9. Бородіна О., Покопа І. На яку модель аграрного сектору має орієнтуватися Україна у стратегічній перспективі? [Текст] / О. Бородіна, І. Покопа. – Дзеркало тижня. – 06.07.2013. – №25. – С.8.
10. Гоцуєнко Є., Гоцуєнко Н. Продовольча безпека... з відстрочкою [Текст] / Є. Гоцуєнко, Н. Гоцуєнко. – Дзеркало тижня. – 19.10.2013. – №38. – С.9.

11. Дашковська І. Розчарування високим урожаєм [Текст] / І. Дашковська. – Дзеркало тижня. – 13.07.2013. – №26. – С.9
12. Три роки членства в СОТ : тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період : аналіт. доповідь [Текст] / І. В Клименко, О. А. Федірко, І. В. Ус ; Нац. ін-т. стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2011. – 72 с.
13. Аналіз соціально-економічних наслідків членства України в СОТ після трьох років членства : очікування і реалії [Текст] / Ін-т екон. дослідж. та політ. консульт. – К. : ІЕДПК, 2011. – 58 с.
14. Членство України у СОТ : нові можливості та виклики для бізнес-асоціацій [Текст] / За заг. ред. Д. В. Ляпіна ; Д. В. Ляпін, В. М. Мовчан ; Ін-т власн. та своб. – К. : Ін-т власн. та своб. ; LAT&K, 2010. – 104 с.
15. Сколотняний Ю. Валерій П'ятницький: «Ми – частина міжнародного торговельного простору і відсікати себе від нього не збираємося» [Текст] / Ю. Сколотняний. – Дзеркало тижня. – 29.09.2012. – №34. – С.7.
16. Сколотняний Ю. Валерій П'ятницький: «СОТ загине, якщо буде накладене вето на зміни» [Текст] / Ю. Сколотняний. – Дзеркало тижня. – 07.03.2013. – №9. – С.7.
17. Гончарук А. Право на захист (але без шкоди для економіки) [Текст] / А. Гончарук. – Дзеркало тижня. – 13.07.2013. – №26. – С.6.
18. Ничай Н. СОТ по-українськи: чи скористається Україна можливостями захисту торговельних інтересів через механізми Світової організації торгівлі? [Текст] / Н. Ничай. – Дзеркало тижня. – 23.11.2013. – №43 – 44. – С.6.
19. Матюшенко І. Ю. Інвестування (в контексті міжнародної інтеграції України) : навч. посібн. [Текст] / І. Ю. Матюшенко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С.364 – 395.
20. Звіт Робочої групи з питань вступу України до Світової організації торгівлі. WT/ACC/UKR152. – 25.01.2008 (08–0399). – С.374 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=32172>.
21. Інтернет-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
22. WTO ITC UNCTAD World Tariff Profiles 2013.